

İSLAM HUKUKUNA GÖRE İDDET ve İDDET BEKLEYEN KADININ NİKÂHI

Suat Erdem*

Özet

İslam hukukunda iddet, evliliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda nikâh hükümlerinin tamamen ortadan kalkması ve kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için beklemesi gereken süreyi ifade eder.

İddet, kendisine sebebiyet veren olaya göre boşanma veya ölüm iddeti olarak ikiye ayrılarak incelendiği gibi iddet süresine göre hayız, hamilelik ve süreli iddet şeklinde de ayırma tabi tutulabilir.

Racî talaktan dolayı iddet bekleyen kadına açık veya gizli evlilik teklifi, bâin talaktan dolayı iddet bekleyen kadına ise açık evlilik teklifinin yapılamayacağına ittifak söz konusudur. Yine vefat iddetini bekleyen bir kadına, açık evlilik teklifi yapılamazken üstü kapalı evlilik teklifi yapılabileceğinde ittifak edilmiştir.

Yasak olmasına rağmen iddet halinde yapılmış olan evliliğin, fark edildiği anda iptal edilmesi ve tarafların tefrik edilmesinde İslam hukukçuları arasında ittifak, tefrik edilen tarafların iddet bittikten sonra yeniden evlenip evlenemeyeceklerinde ise ihtilaf söz konusudur.

Anahtar Kelimeler: Talak, İddet, Nikâh, Cinsel Beraberlik

The Iddet Time and the Marriage of the Woman Waiting Iddet Time According To Islamic Law

Abstract

In the Islamic Law, Iddet means the disappearance of the marriage principles with the ending of the marriage because of any rea-

* Yrd. Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Temel İslam Bilimleri Bölümü
(İslam Hukuku Anabilim Dalı)

sons and the time must be waited for another marriage by the woman.

Iddet can be classified in two with regard of the causes of the action giving rise the divorce as the iddet of divorce and death, and it also can be subjected to a classification for the time of iddet as menstruation, pregnancy and periodical iddet.

As it is impossible to make a marriage proposal to a woman who is waiting the time of iddet directly or indirectly, there is an agreement on the subject of the impossibility of making a marriage proposal to a woman directly. As it is not possible to make a marriage proposal to a woman waiting iddet of death directly, an indirect proposal is possible only with an agreement.

There is an agreement among the Islamic Lawyers on the subject of canceling the marriage which has taken place notwithstanding the ban, but the agreement isn't available about the marriage of the same couple after the time of iddet.

Key Words: Talaq, Iddet, Marriage, Intimate Encounter

Giriş

Talak, sözlükte boşa çıkarmak, aradaki bağı gidermek ve serbest bırakmak anlamında olup terim anlamıyla nikâh ile oluşan hukukî bağın çözülmesi demektir.¹

Boşanmalar, İslam dini tarafından hoş görülmemiş fakat haklı bir gerekçenin varlığı halinde helal kabul edilmiştir.² Hz. Peygamber'in "Allah katında en sevilmeyen helal, boşanmadır"³ hadisi bu hakikati dile getirmiştir. Nikâhın saygınlığını yok edecek ve suiistimallere sebebiyet verecek şekilde boşanıp tekrar evlenmelere, azami bir sınır getirilmiştir. Üç

¹ en- Nesefî, Ömer b. Muhammed, *Tilbetü't-Talebe fi'l-İstılâhâtî'l-Fıkhiyye*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1995, s. 144, 145; el-Kâsânî, Ebû Bekr b. Mes'ud, *Bedâ'us-Sanâi' fi Tertîbi's-Şerâi'*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, IV, s. 210-213; el-Mevsîlî, Abdullah b. Mahmûd, *el-İhtiyâr Li Ta'lîli'l-Muhtâr*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007, III, s. 121; ez-Zeyle'i, Osman b. Ali, *Tebyînü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2000, III, s. 20, 21; el-Babertî, Muhammed b. Muhammed, *el-'Înâye Şerhu'l-Hidâye*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2007, II, s. 376; es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm mine'l-Kur'an*, Dersaadet Kitabevi, İstanbul t.y., I, s. 318, 319; es-Seyyîd Sâbık, *Fıkhü's-Sünne*, Dâru İbni Kesîr, Beyrut 2007, II, s. 327.

² es-Serahsî, Muhammed b. Ebi Sehl, *Kitâbu'l-Mebsût fi'l-Fikhi'l-Hanefî*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2009, VI, s. 4, 5; en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn b. Şeref, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mehezzeb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2005, XVIII, s. 186-188; ez-Zeyle'i, III, s. 22, 23; el-Babertî, II, s. 377.

³ Ebû Dâvûd, Süleyman İbn el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebi Dâvud*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2001, Kitâbu't-Talâk, 3.

defa karısını boşayan kişinin, boşadığı karısı başka bir koca ile hileli olmayan bir evlilik yapıp ondan da ayrılmadıkça tekrar eski karısı ile evlenmesine cevaz verilmemiştir. Dinî bir anlayış ve terbiye içinde şekillenen toplumun da sebepsiz boşamaları hoş karşılamaması müslümanlar arasında boşanmaların sınırlı olması sonucunu doğurmuş, hukuken var olan boşama kolaylığı uygulamaya aynı oranda yansımamıştır.⁴

İslam dini, aile birliğini son derece önemsemekte ve ailenin devamına gereken hassasiyeti göstermektedir. Bundan dolayı da İslam dininde sebepsiz boşama hoş karşılanmamış ancak başka çarenin kalmadığı hallerde de insanlar sünnî boşamaya teşvik edilmek suretiyle koca ve karıya yeniden düşünme ve aile kurumunu devam ettirme fırsatı verilerek aile birliğinin devamı hedeflenmiştir.

Boşama hoş görülmemesine rağmen gerçekleşmesi halinde, ailenin devamını sağlama maslahatı da dâhil olmak üzere birçok maslahat gözetilerek iddet süresi içerisinde ekstra yükümlülükler getirilmekte ve kadının evliliği yasaklanmaktadır.

Bu yasağa rağmen kadının iddet halinde evlenmesi halinde ise bu evlilik öğrenildiği anda cebrî olarak sonlandırılmakta ve devamına müsaade edilmemektedir.

Biz bu makalemizde iddeti ve iddet halinde bulunan kadının evliliğini ve cinsel beraberliğini ayrıntılı bir şekilde; iddete sebebiyet vermesi bakımından ise talak kısmını kısaca ele alarak ve mezhepler arası mukayese yaparak incelemeye çalıştık.

I. TALAK VE ÇEŞİTLERİ

Boşama, Kur'an'a ve sünnete uygun olup olmaması açısından sünnî ve bid'î; kocanın yeni bir nikâh yapmadan karısına geri dönüp dönememesi açısından ise rac'î ve bâin kısımlara ayrılmakta ve her biri farklı hukukî değerlendirmelere tabi tutulmaktadır.

*"Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur..."*⁵ ayetinde boşamanın zamanı veya sayısı belirtilmediği için hiç cinsel ilişkinin gerçekleşmediği evliliklerdeki boşamalarda bid'î ve sünnî ayrımı söz konusu değildir. Dolayısıyla koca

⁴ Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2000, II, s. 225.

⁵ Ahzab 33/49.

karısını, temizlik döneminde veya hayız halinde bir, iki veya üç kere boşayabilir.⁶

Hanefî, Malikî ve Hanbelî hukukçulara göre sünî talak, cinsel ilişkinin bulunmadığı temizlik döneminde veya hamileliğin net olarak belli olduğu bir dönemde kocanın karısını bir kere boşamasıdır.⁷ Bid'î talak ise sünnete aykırı olarak gerçekleştirilen boşama olup hayız veya cinsel ilişkinin bulunduğu temizlik döneminde boşamak ya da cinsel ilişkinin bulunmadığı temizlik döneminde kocanın karısını gerek tek bir cümle ile üç kere veya iki kere boşaması veya farklı cümleler halinde üç kere boşamasıdır.⁸ Ancak Hanbelî hukukçulara göre, koca iki kere boşayıp öylece bıraksa bu da sünnete uygun bir talaktır. Çünkü kocanın, pişman olması halinde karısına dönme imkânı bulunmaktadır.⁹

Şafiî hukukçular ve İbn Hazm'e (h.456) göre talak sayısı açısından sünî ve bid'î ayırımı yapılmazken sadece vakit itibariyle bu ayırım yapılmaktadır. Yani cinsel ilişkinin bulunmadığı temizlik dönemindeki boşama sünî; hayız halindeki boşama bid'î kabul edilirken ayetlerde boşamanın kaç kere olması gerektiği belirtilmediği için bir anda yapılan üç boşama sünî talaka aykırı görülmeyip mübâh kabul edilmektedir.

⁶ eş-Şâfiî, Muhammed b. İdrîs, *el-Umm*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2002, IV, s. 267, 268, 309, 310; İbn Hazm, Ali b. Ahmed, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, IX, s. 364, 365; İbn Abdilberr, Yûsuf b. Abdillâh, *el-Kâfi fi Fikhi Ehlî'l-Medîne*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1992, II, s. 571, 572; eş-Şîrâzî, İbrahim b. Ali, *el-Mühezzeb*, Dâru'l-Marife, Beyrut 2003, III, s. 25, 26; el-Gazâlî, Muhammed b. Muhammed, *el-Vecîz fi Fikhi Mezhebi'l-İmami's-Şâfiî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994, s. 284, 285; en-Nevevî, XVIII, s. 204-209; eş-Şîrbînî, Muhammed b. Muhammed, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc*, Daru'l-Feyhâi, Şam 2009, IV, s. 525, 526, 530-533; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî ala Mezhebi'l-İmami's-Şâfiî*, II, s. 119.

⁷ et-Tenûhî, Sahnûn b. Sa'id, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, II, s. 3, 4; İbn Abdilberr, II, s. 571, 572; es-Serahsî, VI, s. 3-5; es-Semerkandî, Alauddîn Muhammed, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut t.y., II, s. 171, 172; el-Kâsânî, IV, s. 186-193; İbn Mâze, Mahmûd b. Ahmed el-Buhârî, *el-Muhîdu'l-Burhânî fi'l-Fikhi'n-Nu'mânî*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut 2003, III, s. 339, 340; İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, Dâru 'Âlemi'l-Kutub, Riyâd 1997, X, s. 325-327; el-Mevsîlî, III, s. 121, 122; ez-Zeyle'î III, s. 21-23; el-Babertî, II, s. 376-378; el-Halebî, İbrahim b. Muhammed, *Multeka'l-Ebhur*, Dâru'l-Beyrûtî, Şam 2005, s. 243-246.

⁸ es-Serahsî, VI, s. 3-5, 19; es-Semerkandî, II, s. 171, 172; el-Kâsânî, IV, s. 186-193, 201, 202; İbn Rüşd el-Hafîd, Muhammed b. Ahmed, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Kahraman Yayınları, İstanbul 1985, II, s. 52; İbn Mâze, III, s. 340, 341; İbn Kudâme, *el-Muğni*, X, s. 327, 335; el-Mevsîlî, III, s. 121, 122; ez-Zeyle'î III, s. 30-33; el-Babertî, II, s. 378-380; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 349.

⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, X, s. 327, 335.

Ancak pişmanlık ihtimaline karşılık üç boşamanın bir anda değil de ayrı ayrı yapılması Şafîî hukukçular tarafından da tavsiye edilmektedir.¹⁰

Bid'î talak mekruh olmakla beraber cumhura göre geçerlidir.¹¹ Hz. Peygamberin, bid'î talakla karısını boşayan Abdullah b. Ömer'in (h.ö.73) karısına geri dönmesini ve boşayacaksa sünnete uygun boşamasını emretmesinden¹² dolayı, bid'î talaktan sonra kocanın karısına geri dönmesi ve sonra sünnete uygun boşaması müstehap kabul edilmiştir.¹³

Ancak İbn Hazm "Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik halinde) boşayın ve iddetini sayın. Rabbiniz olan Allah'a karşı gelmekten sakının..."¹⁴ ayetini delil kabul ederek bid'î talakın geçerliliğini kabul etmemektedir. Çünkü ayet, kadının iddeti gözetilerek talakın yapılmasını emretmektedir. İddet ise sadece cinsel ilişkinin bulunduğu evliliklerdeki boşanmalarda söz konusudur. Ayet boşamanın nasıl yapılacağını belirttikten sonra bunların Allah'ın hududu olduğunu vurgulamakta ve bu hudutların çiğnenmemesi gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla bu hudutların çiğnenmesi batıl bir iş olduğu için bu şekildeki boşamalar yani hayız halindeki boşamalar geçersizdir.¹⁵

Ancak İbn Hazm'ın, kadının hayız halinde veya cinsel ilişkinin bulunduğu temizlik döneminde bir veya iki kere kocası tarafından boşanmasını geçerli kabul etmezken üç kere boşanmasını kabul etmesi¹⁶ çelişkili bir durumdur. Çünkü ayete göre hayız halinde boşamak Allah'ın sınırlarını çiğnemek anlamına geliyorsa ve bundan dolayı da yapılan boşama

¹⁰ eş-Şâfiî, IV, s. 267, 268, 305; İbn Hazm, IX, s. 363, 364; eş-Şîrâzî, III, s. 25, 26; el-Gazâlî, s. 284, 285; İbn Rüşd el-Hafîd, II, s. 53; en-Nevevî, XVIII, s. 204-213; eş-Şîrbînî, IV, s. 530-533; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 119-121.

¹¹ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 3, 4; eş-Şîrâzî, III, s. 25, 26; es-Serahsî, VI, s. 3-9, 19, 66; el-Gazâlî, s. 284, 285; es-Semerkindî, II, s. 171, 172; el-Kâsânî, IV, s. 186-193, 201, 202; İbn Rüşd el-Hafîd, II, s. 52, 53; İbn Mâze, III, s. 340, 341; İbn Kudâme, X, s. 327, 335; en-Nevevî, XVIII, s. 204-213; el-Mevsîfî, III, s. 121, 122; ez-Zeyle'î, III, s. 30-33; el-Babertî, II, s. 378-380, 385, 386; eş-Şîrbînî, IV, s. 530-533; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 119-121; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 349.

¹² Buhârî, Muhammed İbn İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2010, Kitâbu't-Talâk, 1.

¹³ eş-Şâfiî, IV, s. 267, 268, 305; eş-Şîrâzî, III, s. 25, 26; el-Gazâlî, s. 284, 285; es-Semerkindî, II, s. 172; el-Kâsânî, IV, s. 202; en-Nevevî, XVIII, s. 204-213; el-Babertî, II, s. 378-380; eş-Şîrbînî, IV, s. 530-533; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 119-121.

¹⁴ Talak 65/1

¹⁵ İbn Hazm, IX, s. 366-371.

¹⁶ İbn Hazm, IX, s. 363, 364.

geçersiz kabul ediliyorsa bu boşama bir kerede olsa üç kerede olsa Allah'ın sınırlarını çiğnemek anlamına gelmektedir ve geçerli olmaması gerekmektedir.

Rac'î talak,¹⁷ kendisi ile evlilik içinde cinsel ilişkide bulunulmuş bir bayamı bedel karşılığı olmaksızın bir veya iki kere boşama anlamına gelmekte olup koca, iddeti içinde yeni bir nikâh akdi yapmadan ve rızasını almadan tekrar boşadığı hanımı ile aile hayatına geri dönebilmektedir.¹⁸ Bâin talak ise yeni bir nikâh yapmadan dönüş olmayacak şekilde, kocanın şiddet ve aşırılığı ifade eden kelimelerle yaptığı ve kocaya boşadığı eşine ancak yeni bir nikâhla dönme imkânı veren boşanma şeklidir.¹⁹

II. İDDET

İslam hukukunda iddet, evliliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda nikâh hükümlerinin tamamen ortadan kalkması ve kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için beklemek zorunda olduğu süreyi ifade eder.²⁰

*"Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler."*²¹, *"İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler."*²², *"Kadırlarımızdan adetten kesilmiş olanlarla, henüz adet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer."*²³, *"Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini*

¹⁷ Türkçe fıkıh kitaplarında Rac'î Talak şeklinde kullanılmakla beraber Arapça fıkıh kitaplarında Rac'î Talak şeklindeki kullanım tercih edilmektedir. (en-Neseî, s. 151; el-Babertî, II, s. 231, 232) Biz de bu kullanımı tercih ettik.

¹⁸ İbn Abdilberr, II, s. 617; es-Serahsî, VI, s. 21, 22; İbn Rüşd el-Hafîd, II, s. 50; el-Mevsîlî, III, s. 147; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 356; es-Sâğırî, Esad Muhammed Saîd, *Delilleriyle Hanefî Fıkhu* (trc. Heyet), Karınca ve Polen Yayınları, İstanbul 2009, s. 661; ez-Zuhaylî, Vehbe, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi* (trc. Heyet), Risale Yayınları, İstanbul 1992, IX, s. 341; es-Sâbûnî, I, s. 332.

¹⁹ İbn Hazm, X, s. 18-25; es-Serahsî, VI, s. 29; es-Semerkindî, II, s. 185; el-Kâsânî, IV, s. 403; el-Mevsîlî, III, s. 130; el-Babertî, II, s. 422-424; ez-Zuhaylî, IX, s. 341, 347; es-Sâğırî, s. 664; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 360, 361.

²⁰ el-Mevsîlî, III, s. 172; en-Nevevî, XIX, s. 208; ez-Zeyle'î, III, s. 247, 248; el-Babertî, II, s. 578; el-Halebî, s. 272; eş-Şirbînî, IV, s. 717, 718; eş-Şevkânî, IV, s. 438; ez-Zuhaylî, IX, s. 488, 489; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 401; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 151; Acar, H. İbrahim, *"İddet"*, DİA, XXI, İstanbul 2000, s. 466-471.

²¹ Bakara 2/228.

²² Bakara 2/234.

²³ Talak 65/4.

dikkate alarak (temizlik halinde) boşayım ve iddetini saym."²⁴ ayetleri iddetin gerekli olduğuna Kur'an'dan delillerdir.

"Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmaym"²⁵ ayetinde iddet ecet olarak isimlendirilmiştir. Ecet ise bir durumun sona ermesi için belirlenmiş nihai bir zaman anlamına gelmektedir. Burada ecet nikâhın etkilerinin tamamen sona ermesi için belirlenmiş bir vakit olarak kullanılmaktadır.²⁶

Hanefî, Malikî ve Şafîî hukukçulara göre, iddetin başlangıcı talakın veya vefatın gerçekleştiği andır. Fasit nikâhta ise iddetin başlangıcı tefrikin yapıldığı veya cinsel ilişkinin terkine karar verildiği andır.²⁷

A. İddetin Hikmetleri

İddetin amaçlarından birisi kadının hamile olup olmadığının anlaşılması ve böylece nesebin karışmasının önlenmesidir.²⁸ Bundan dolayıdır ki, cinsel beraberlikten önceki boşamada hamilelik ihtimali söz konusu olmadığı ve buna bağlı neseplerin karışma endişesi bulunmadığı için iddet gerekmemektedir.²⁹ Ancak amaç sadece hamileliğin anlaşılması değildir. Mesela cinsel ilişkiden önce kocanın ölmesi halinde hamilelik ihtimali bulunmamasına rağmen vefat iddeti gerekmektedir. Yine bir kere hayız olmakla kadının hamile olmadığı anlaşıldığı halde iddet üç hayız süresince devam etmektedir.³⁰

Vefat iddetinde amaç, kocayı kaybetmenin üzüntü ve kederini yas tutarak ve süslenmeyerek ızhâr etmek ve kocaya olan vefa duygularını ortaya koymaktır.³¹ Malikî hukukçulara göre, boşanma durumunda iddet beklemesi gerekmeyen kadınlar, kocasının ölümü durumunda vefat id-

²⁴ Talak 65/1.

²⁵ Bakara 2/235.

²⁶ el-Kâsâni, IV, s. 414, 415.

²⁷ eş-Şâfiî, IV, s. 312; Sahnûn b. Sa'id, II, s. 12; İbn Abdilberr, II, s. 619-622; el-Mevsîlî, III, s. 174, 175; ez-Zeyle'î, III, s. 260-262; el-Babertî, II, s. 590, 591; el-Halebî, s. 274.

²⁸ es-Serahsî, VI, s. 9, 10, 23; eş-Şirâzî, III, s. 197; el-Gazâlî, s. 321; el-Kâsâni, IV, s. 416; İbn Kudâme, XI, s. 196; en-Nevevî, XVII, s. 414, XIX, s. 208, 209; el-Mevsîlî, III, s. 172; İbn Kayyim el-Cevzî, Muhammed Ebû Bekir b. Eyyûb, *İ'lâmu'l-Muvakki'in 'an Rabbi'l-'Alemin*, Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, Beyrut 2004, s. 287; el-Babertî, II, s. 578, 579; eş-Şirbînî, IV, s. 717, 718; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 151. ez-Zuhaylî, IX, s. 491; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 401; es-Sâğircî, s. 664; Acar, s. 466-471.

²⁹ el-Kâsâni, IV, s. 416.

³⁰ en-Nevevî, XIX, s. 208; İbn Kayyim el-Cevzî, s. 287; Acar, s. 466-471.

³¹ el-Kâsâni, IV, s. 418; en-Nevevî, XIX, s. 208; İbn Kayyim el-Cevzî, s. 287; el-Babertî, II, s. 585; eş-Şirbînî, IV, s. 717, 718; Acar, s. 466-471.

deti beklerler. Mesela koca hadım edilmiş ise veya karı cinsel ilişki yapılamayacak kadar küçük ise boşama durumunda iddet gerekmezken kocasının ölümü halinde iddet gerekir.³²

İddet, kadının geçim, nafaka ve mesken gibi ihtiyaçlarının görülmesinin vesilesi olan evlilik nimetinin elden gitmesine üzülmemesinin bir göstergesi olarak da gerekli görülmüştür. Bu gerekçe ise bâin talakla boşanmış ve kocası vefat etmiş kadında söz konusudur.³³

İddetin hikmetlerinden birisi de, evlilik akdinin saygınlığının, şerefine ve değerinin yüksekliğini sağlamaktır.³⁴

Rac'î talakta iddetin amacı, boşayan kocaya boşadığı hanımına tekrar geri dönme; üçten az boşama ile gerçekleşen bâin talakta ise iki tarafa birden düşünme fırsatı vererek sona eren evliliğin yeniden canlanmasına zemin hazırlamaktır.³⁵

Hangi iddet olursa olsun iddet süresince evliliğin etkisi ve kocanın hukuku kısmen devam ettiği için iddetin amaçlarından birisi de kocanın hakkına riayet etmektir.³⁶ Hul' yoluyla boşanan kadının iddeti bir hayız dönemi olup amaç sadece kadının hamile olup olmadığının anlaşılmasıdır. Bunun dışında kocasının kendisi üzerinde hiçbir hakkı kalmamıştır.³⁷

İddetin ibadet yönü de vardır.³⁸ Şafii hukukçulara göre iddet, beklenmesi gereken sürenin kadın tarafından Allah rızasını gözetmek amacıyla bizzat beklenmesi anlamına gelmektedir.³⁹ İbn Hazm'e göre iddet sadece kadının hamileliğinin anlaşılması için değil aynı zamanda Allah'ın emri olduğu için gerekmektedir. Bundan dolayı da hayız görmeyen küçük kız ve hayızdan kesilmiş yaşlı kadınların boşanması duru-

³² Sahnûn b. Sa'id, II, s. 37.

³³ es-Sâğircî, s. 691.

³⁴ es-Serahsî, VI, s. 49; İbn Kayyim el-Cevzî, s. 287; es-Seyyid Sâbık, II, s. 401; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 151, 152; Acar, s. 466-471.

³⁵ İbn Kayyim el-Cevzî, s. 287-289; ez-Zuhaylî, IX, s. 362, 491; es-Seyyid Sâbık, II, s. 401; Acar, s. 466-471.

³⁶ es-Serahsî, VI, s. 18; İbn Kayyim el-Cevzî, s. 287-290; eş-Şirbînî, IV, s. 717, 718; ez-Zuhaylî, IX, s. 118, 490, 491; Acar, s. 466-471.

³⁷ İbn Kayyim el-Cevzî, s. 288, 289.

³⁸ en-Nevevî, XIX, s. 208; eş-Şirbînî, IV, s. 717, 718; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 151, 152.

³⁹ en-Nevevî, XIX, s. 208; ez-Zeyle'î, III, s. 259, 260; eş-Şirbînî, IV, s. 717, 718; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 151.

munda veya kocalarının vefatı durumunda hamilelik söz konusu olmadığı halde iddet gerekir.⁴⁰

B. İddetin Çeşitleri

Kur'an'da da belirtildiği üzere iddet, kendisine sebebiyet veren olaya göre boşanma veya ölüm iddeti olarak ikiye ayrılarak incelendiği gibi iddet süresine göre hayız, hamilelik ve süreli iddet şeklinde de ayırma tabi tutulabilir.⁴¹

I. Boşanma İddeti

Ahzab suresi 49. ayeti gereği iddet için cinsel ilişki şart olup cinsel birleşmeden önceki boşamalarda iddet gerekmez.⁴²

Bazı İslam hukukçularına göre, cinsel birleşmeden önce fakat sahih olsun fasit olsun her türlü halvetten sonraki boşamada iddet gerekirken⁴³ Hanefî hukukçulara göre cinsel ilişki gibi kabul edildiği için sadece sahih halvetten⁴⁴ sonraki boşamalarda iddet gerekmektedir.⁴⁵ Hanbelî hukukçular, her türlü halvet sonrasındaki boşamada iddetin gerekliliğine yönelik sahabenin icmâsı bulunduğunu ileri sürmekte ve iddetin gerekmeyeceği şeklindeki rivayetleri ise zayıf kabul etmektedirler. Bu görüşü benimserlerken bilfiil cinsel ilişkinin bulunmasını değil böyle bir ortamın oluşmuş olmasını göz önünde bulundurmakta ve cinsel ilişkiye engel durumun bulunması halinde bile halvetin iddeti gerektirdiğini ileri sürmektedirler.⁴⁶

⁴⁰ İbn Hazm, X, s. 26-28.

⁴¹ el-Kâsânî, IV, s. 415, 416; İbn Kudâme, XI, s. 194, 195; el-Mevsîlî, III, s. 172.

⁴² eş-Şâfiî, IV, s. 311; İbn Hazm, IX, s. 403, 404, X, s.45, 46, 26-28, X, s. 26-28; eş-Şîrâzî, III, s. 197; es-Serahsî, VI, s. 19; es-Semerkandî, II, s. 244; el-Kâsânî, IV, s. 416; İbn Rüşd el-Hafîd, II, s. 73, 77; İbn Kudâme, IX, s. 479, XI, s. 194-197; en-Nevevî, XIX, s. 208, 209; el-Mevsîlî, III, s.172, 173; İbn Kayyim el-Cevzî, s. 289, 290; el-Halebî, s. 274; eş-Şîrbînî, IV, s. 719, 720; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 356, 357; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 155; es-Sâğırî, s. 689; es-Sâbûnî, I, s. 379.

⁴³ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 230; İbn Kudâme, XI, s. 197, 198.

⁴⁴ Sahih halvet, cinsî münâsebetin olmasına engel olucu hastalık gibi tabii bir engelin veya hayız, ihramlı olma, ramazan orucunu tutuyor olma gibi şeri bir engelin bulunmadığı bir ortamda birbirlerine nikâh düşen bir kadınla erkeğin yalnız kalması demektir. (el-Kâsânî, *Bedâi'us-Sanâi'*, IV, s. 416; el-Mevsîlî, III, s. 103).

⁴⁵ es-Serahsî, VI, s. 19; es-Semerkandî, II, s. 244; el-Kâsânî, IV, s. 416; İbn Mâze, IV, s. 30; el-Mevsîlî, III, s. 103, 104, 172, 173.

⁴⁶ İbn Kudâme, XI, s. 197, 198.

Şafiî hukukçulara göre ise, sahih halvetten sonraki boşamada iddetin gerekip gerekmediği hususunda iki görüş mevcuttur. Kavli kadîme göre halvet cinsel beraberlik gibi kabul edildiği için halvetten sonra iddetin gerekliliği uygun görülürdü. Kavli cedide göre zifafın gerçekleşmediği ancak sahih halvetin gerçekleştiği boşamalarda Ahzab suresi 49. ayeti gereği iddet gerekmez. Ayet cinsel ilişki öncesi boşamada iddetin olmadığını belirtmektedir. Halvet ise cinsel ilişki değildir.⁴⁷

Bakara suresi 228. ayeti gereği cinsel münasebetin gerçekleştiği bir evlilikteki boşamada ittifakla iddet gerekmektedir. Bu ayette geçen “فُؤُوء” kelimesinin sözlükte hem temizlik ve hem de hayız anlamında kullanılmasına⁴⁸ bağlı olarak iddetin başlama ve bitiş vaktinde ihtilaf söz konusudur. “Kar” kelimesinin, temizlik anlamına geldiğini ileri sürenler olduğu gibi hayız hali anlamına geldiğini veya her iki anlama geldiğini kabul edenler de vardır.⁴⁹ Bu ihtilafın faydası iddetin bitme anının tespitinde ortaya çıkmaktadır. Kar’ kelimesini hayız anlamında kabul edenlere göre iddet üçüncü hayızın bitmesi ile sona ererken Kar’ kelimesini temizlik anlamında kabul edenlere göre iddet üçüncü hayızın başlaması ile biter.⁵⁰

Hanefî ve Hanbelî hukukçular, “Kar” kelimesini hayız anlamıyla kabul ederek iddetin üç hayız olduğunu benimsemektedirler. Üçüncü hayızdan temizlenme ile iddet sona erer.⁵¹ Hanbeli mezhebine göre, hayız görmeyenlerin iddet hesabının aylarla olması, burada dikkat edilmesi gereken durumun hayız hali olduğunu ortaya koymaktadır. “Kar” kelimesi temizlik hali olarak kabul edildiği takdirde sünnî talak temizlik döneminde gerçekleşeceği için kadın iki tam bir yarım temizlik beklediği için ayetin belirttiği üç kur’ bekleme gerçekleşmeyecektir. Ancak “Kar” kelimesi hayız hali olarak kabul edilirse, temizlik döneminde boşama olduğu için tam olarak üç hayız hali iddet gerçekleşmekte ve ayetin zâhîrine daha uygun olmaktadır. İddet istibra amaçlıdır. İstibra ise en net

⁴⁷ eş-Şâfiî, IV, s. 310, 311; eş-Şîrâzî, III, s. 197; en-Nevevî, XIX, s. 208, 209; eş-Şîrbînî, IV, s. 719, 720; es-Sâbûnî, I, s. 292, 293; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 133, 134.

⁴⁸ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 4, 5; İbn Rüşd el-Hafid, II, s. 74, 75; İbn Kudâme, XI, s. 199-202.

⁴⁹ el-Kâsânî, IV, s. 425-427; eş-Şevkânî, IV, s. 443, 444.

⁵⁰ eş-Şevkânî, IV, s. 444.

⁵¹ es-Serahsî, VI, s. 14, 15; es-Semerkindî, II, s. 244; İbn Kudâme, XI, s. 199-202; el-Kâsânî, IV, s. 425-427; İbn Mâze, IV, s. 27; el-Mevsîlî, III, s.172, 173; ez-Zeyle'î, III, s. 247-251; el-Babertî, II, s. 278-280; el-Halebî, s. 272, 273.

şekilde hayız hali ile anlaşılmaktadır. "...onları iddetlerini dikkate alarak boşayın..."⁵² ayeti iddetlerinden önce demektir. Çünkü boşama iddetin sebebi olduğuna göre sebep olmadan müsebbeb olmaz. Dolayısıyla boşama yokken iddet olamaz.⁵³

H.z. Ebû Bekir (h.13), H.z. Ömer (h.23), H.z. Ali (h.40), İbn Mes'ûd (h.32), İbn Abbas (h.68), Ebû'd-Derda (h.32), Ubade b. Samit (h.34), Ebû Musa (h.42), Hasan el-Basrî (h.110), Evzaî, Übeyy b. Kab (h.30), Muaz b. Cebel (h.18) ve Süfyân es-Sevrî'ye (h.161) göre ayetteki Kar' kelimesi hayız anlamına gelmektedir.⁵⁴

Malikî ve Şafîî hukukçular ve İbn Hazm ise "Kar'" kelimesini kadının temizlik hali olarak anlayarak boşanmada iddetin üç temizlik dönemi olduğu görüşündedirler. Buna göre kadının iddeti, boşandığı temizlik döneminin kalan kısmı ile ikinci ve üçüncü temizlik döneminin bitip hayzın başlamasına kadar devam eder.⁵⁵ İbn Ömer (h.ö.73), Zeyd b. Sabit (h.ö.45), H.z. Aişe ve Zuhri'ye (h.ö.124) göre de "Kar'" kelimesi temizlik anlamında kullanılmıştır.⁵⁶

Boşanmış kadın adet görmüyorsa iddeti, Talak suresi 4. ayeti hükmünce boşamanın gerçekleştiği andan itibaren ittifakla üç aydır.⁵⁷

Hanefî, Şafîî ve Hanbelî hukukçulara göre, nikâh şüphesine bağlı cinsel ilişkiden sonraki boşamalarda iddet gerekmektedir.⁵⁸

Hanefî ve Şafîî hukukçulara göre, zina sebebiyle iddet gerekmez. İddet nesebin korunmasına yönelik olup zina durumunda nesep sabit

⁵² Talak 65/1.

⁵³ İbn Kudâme, XI, s. 199-202.

⁵⁴ es-Serahsî, VI, s. 14, 15; el-Mevsîlî, III, s. 174; ez-Zeyle'î, III, s. 250; eş-Şevkânî, IV, s. 444; es-Sâbûnî, I, s. 327-330.

⁵⁵ eş-Şafîî, IV, s. 269, 302-309; İbn Hazm, X, s. 28-36; İbn Abdilberr, II, s. 619-622; eş-Şîrâzî, III, s. 198-200; el-Gazâlî, s. 321; en-Nevevî, XIX, s. 214-219; eş-Şîrbînî, IV, s. 720-724.

⁵⁶ eş-Şafîî, IV, s. 302-305; el-Gazâlî, s. 321; es-Serahsî, VI, s.15; eş-Şîrbînî, IV, s. 721, 722; eş-Şevkânî, IV, s. 444; es-Sâbûnî, I, s. 327-330.

⁵⁷ eş-Şafîî, IV, s. 305; İbn Hazm, IX, s. 403, 404, X, s. 45, 46; İbn Abdilberr, II, s. 619-622; eş-Şîrâzî, III, s. 202, 203; el-Gazâlî, s. 322; es-Serahsî, VI, s. 14, 15; es-Semerkandî, II, s. 244; el-Kâsânî, IV, s. 425-428; İbn Mâze, IV, s. 27; İbn Kudâme, XI, s. 207, 208; en-Nevevî, XIX, s. 223-226; el-Mevsîlî, III, s. 172, 173; ez-Zeyle'î, III, s. 247-251; el-Babertî, II, s. 278-280; el-Halebî, s. 272,273; eş-Şîrbînî, IV, s. 726, 727; ez-Zuhaylî, IX, s. 502; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 154; es-Sâğircî, s. 687.

⁵⁸ eş-Şîrâzî, III, s. 205; el-Kâsânî, III, s. 615, 616, IV, s. 417; İbn Mâze, IV, s. 27; İbn Kudâme, IX, s. 479, XI, s. 194-197; ez-Zeyle'î, II, s. 569-571, III, s. 256, 257; el-Babertî, II, s. 588; eş-Şîrbînî, IV, s. 731.

olmadığı için korunacak bir nesep te yoktur.⁵⁹ Hanbelî hukukçulara ve İbn Hazm'e göre ise zina sebebiyle iddet gereklidir.⁶⁰

II. Hamile Kadınların İddeti

Hamile kadının iddetinin her halükarda doğum ile sona ereceğini benimseyen cumhura göre Talak suresi 4. ayeti, vefat iddetini belirten Bakara suresi 234. ayetinden sonra geldiği için onu neshetmiş, bu konuda umumi hükmü ortaya koyarak hamile kadınların iddetinin her halükarda doğum ile sona ereceğini netleştirmiştir.⁶¹

Hz. Ömer, Zeyd b. Sabit, Ebû Hureyre (h.57), İbn Mes'ud ve İbn Ömer'in de bulunduğu Selefin cumhuru kocası vefat eden hamile kadının iddetinin doğumla biteceğini belirtmektedir.⁶²

Hz. Ali ise her iki ayeti de göz önünde bulundurarak kocası ölen hamile kadının ihtiyat gereği hangisi uzun ise onunla amel etmesi ve ona göre iddet beklemesi gerektiğini söylemektedir.⁶³ Bu görüşte olanlar Bakara suresi 234. ayeti ile talak suresi 4. ayetinden birini tercih etmek yerine ikisini cem ederek ikinci ayeti boşanmış hamile kadınlara hasretmektedirler. Kurtubî (h.671) ise ayetleri cem etmenin birini diğerine tercih etmeye göre daha evla olduğunu belirterek bu görüşü uygun bulmuştur.⁶⁴

III. Kocası Kaybolmuş Kadının İddeti

Malikî ve Hanbelî hukukçulara göre, mefkûdun⁶⁵ hanımı dört yıl bekledikten sonra vefat iddeti bekler.⁶⁶ Malikîlere göre, mefkûdun karısı hâkimin karar vermesinden sonra dört yıl bekledikten sonra vefat iddeti bekler. Hâkimin kararından önce ne kadar zaman geçerse geçsin dört yıl

⁵⁹ eş-Şîrâzî, III, s. 205; el-Kâsânî, IV, s. 423; en-Nevevî, XIX, s. 231-234; eş-Şîrbînî, IV, s. 731.

⁶⁰ İbn Hazm, X, s. 40-43; İbn Kudâme, IX, s. 479, XI, s. 194-197.

⁶¹ eş-Şâfîî, IV, s. 318-321; İbn Abdilberr el-Mâlikî, II, s. 619-622; eş-Şîrâzî, III, s. 197, 198; es-Serahsî, VI, s. 17, 18, 35, 36; el-Gazâlî, s. 300; İbn Rüşd el-Hafîd, II, s. 77; en-Nesefî, s. 148, 149; es-Semerkindî, II, s. 243-245; el-Kâsânî, IV, s. 419-423, 431-433; İbn Mâze, IV, s. 27; el-Mevsîlî, III, s.172, 173; en-Nevevî, XIX, s. 210; ez-Zeyle'î, III, s. 253, 254; el-Babertî, II, s. 581; el-Halebî, s. 273; eş-Şîrbînî, IV, s. 730, 731; eş-Şevkânî, IV, s. 441.

⁶² el-Kâsânî, IV, s. 431; İbn Kayyim el-Cevzî, s. 287; eş-Şevkânî, IV, s. 440.

⁶³ es-Serahsî, VI, s. 36; el-Kâsânî, IV, s. 431; ez-Zeyle'î, III, s. 253, 254; el-Babertî, II, s.581; eş-Şevkânî, IV, s. 440.

⁶⁴ eş-Şevkânî, IV, s. 440, 441.

⁶⁵ İslam hukukunda mefkûd, evinden ayrılarak kendisi ve bulunduğu yer hakkında herhangi bir bilginin bulunmadığı kişi demektir. (es-Sâğircî, s. 979).

⁶⁶ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 29-31; İbn Abdilberr, II, s. 566-568; İbn Kudâme, XI, s. 246-248.

başlamaz.⁶⁷ Ancak mefkûdun esir olduğu biliniyor ve sonra kendisinden haber alınamıyorsa bu durumda hanımı kesin haber gelinceye kadar bekler.⁶⁸ Hanbeli mezhebine göre, kaybolmuş fakat kendisinden haber alınan kocanın karısı boşanamaz. Nafaka sıkıntısı varsa boşanma davası açabilir. Tehlikede olmadığı bilinen ancak kendisinden haber alınamayan kocanın karısının karlılığı, koca doksan yaşına girinceye kadar devam eder. Ancak kocanın tehlikede olduğu biliniyor ve haber de alınamıyorsa karısı dört yıl bekledikten sonra vefat iddeti bekler ve ayrılır.⁶⁹

İmam Şafî'nin bu hususta eski ve yeni olmak üzere iki görüşü vardır. Eski görüşüne göre, kadın dört yıl bekledikten sonra vefat iddeti bekler ve başkası ile evlenebilir.⁷⁰ Yeni görüşüne göre ise ölümü kesin değilse hanımı, kocasından ayrı kabul edilmediğinden, iddet beklemez. Bu hüküm kocanın önceki hayat halinin yani canlılığının devam ettiği ilkesine dayanır. Kocanın öldüğü kesinleşinceye kadar evlilik devam ediyor kabul edilir.⁷¹

İbn Hazm'e göre, kocası kaybolmuş kadın kocasının ölümüne kesin hükmedilinceye kadar kocasından ayrılmış sayılmaz.⁷²

IV. Vefat İddeti

Cinsel ilişki olsun veya olmasın kadın ay hali görsün veya görmesin Bakara suresi 234. ayeti ve "*Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının ölmüş bir kimse için üç günden fazla yas tutması helal değildir. Yalnız kocası bundan müstesnadır. Onun iddeti dört ay on gündür.*"⁷³ hadisi gereği sahih bir evlilikte kocanın vefatı halinde iddet, bütün mezheplerin ittifakı ile hamilelik hariç dört ay on gündür.⁷⁴

⁶⁷ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 29-31; İbn Abdilberr, II, s. 566-568.

⁶⁸ İbn Abdilberr, II, s. 568.

⁶⁹ İbn Kudâme, XI, s. 246-248.

⁷⁰ en-Nevevî, XIX, s. 236-243; eş-Şirbînî, IV, s. 750, 751.

⁷¹ eş-Şirâzî, III, s. 207, 208; en-Nevevî, XIX, s. 236-243; eş-Şirbînî, IV, s. 750, 751.

⁷² İbn Hazm, IX, s.316-323.

⁷³ Buhârî, Kitâbu'l-Cenaiz, 30.

⁷⁴ eş-Şâfiî, IV, s. 322-328; İbnü'l-Münzir, s. 87; İbn Hazm, X, s. 26-28; eş-Şirâzî, III, s. 205, 206; el-Gazâlî, s. 325, 326; es-Serahsî, VI, s. 34, 35; es-Semerkindî, II, s. 243, 244; el-Kâsânî, IV, s. 419; İbn Mâze, IV, s. 31-33; İbn Kudâme, XI, s. 223, 224; en-Nevevî, XIX, s. 231-234; el-Mevsîlî, III, s.172; ez-Zeyle'i, III, s. 251, 252; İbn Kayyim el-Cevzî, s. 287; el-Halebî, s. 272; eş-Şirbînî, IV, s. 746-748; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 153, 154.

V. Cariyenin İddeti

Cariyenin iddeti, talakının iki iddetinin ise iki hayız olduğunu belirten hadisten⁷⁵ dolayı talak durumunda iki hayız, küçük cariye ile adetten kesilmiş yaşlı cariyenin iddeti bir buçuk ay, kocası vefat etmiş cariyenin iddeti ise iki ay beş gündür. Hamile cariyenin iddeti ise ayetin genelliği dolayısı ile doğumuna kadardır.⁷⁶

Ancak Malikî hukukçular hayız görmeyen cariyenin iddetinde farklı bir görüş benimsemiş ve çocuğun oluşumu ancak üç ayda net bir şekilde belli olduğu için iddeti üç ay olarak kabul etmiştir.⁷⁷ İbn Hazm ise cariyenin iddeti konusunda tamamen farklı düşünmekte ve iddet sürelerini açıklayan ayetlerde cariyenin iddeti ile ilgili bir ayırım bulunmamasından dolayı cariyenin aynen hür kadın gibi iddet bekleyeceğini ileri sürmektedir.⁷⁸

C. Rac'at

Rac'at, karısını rac'î talakla boşanmış bir kocanın, yeni bir nikâh yapmadan ve karısının rızasını almadan iddet süresi içerisinde karısına yani evlilik hayatına geri dönmesi demektir.⁷⁹ Rac'at ve ric'at kelimelerinin her ikisi de kullanılmaktadır. Ancak rac'at kelimesinin kullanılması daha fasihtir.⁸⁰

Rac'atın olabilmesi için boşamanın üç kere olmaması, sarih lafızlarla olması, mal karşılığında olmaması, boşanan kadının iddeti içerisinde olması ve evlilikte kadınla cinsel ilişkinin bulunması şartları gerekmektedir.⁸¹

⁷⁵ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2005, Kitâbu't-Talâk, 18.

⁷⁶ eş-Şâfiî, IV, s. 322-328; İbnü'l-Münzir, s. 89; eş-Şîrâzî, III, s. 204-206; es-Serahsî, VI, s. 18; el-Gazâlî, s. 322, 325, 326; İbn Kudâme, XI, s. 223, 224; en-Nevevî, XIX, s. 227-234; el-Mevsîlî, III, s. 172; ez-Zeyle'î, III, s. 252; el-Babertî, II, s. 580, 581; eş-Şîrbînî, IV, s. 725-727, 746-748; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 153, 154; es-Sâğircî, s. 687.

⁷⁷ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 8, 9; İbn Abdilberr el-Mâlikî, II, s. 619-622; İbn Rüşd el-Hafid, II, s. 77.

⁷⁸ İbn Hazm, X, s. 115-121.

⁷⁹ en-Neseffî, s. 148; en-Nevevî, XVIII, s. 364-366; el-Mevsîlî, III, s. 147; İbn Manzur, Muhammed, *Lisânu'l-Arab*, Neşru Edebi'l-Havze, İnan h.1405, VIII, s. 115; el-Babertî, II, s. 487; eş-Şîrbînî, IV, s. 594; ez-Zuhaylî, IX, s. 362, 364, 369; es-Sâğircî, s. 661; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 356.

⁸⁰ en-Nevevî, XVIII, s. 364-366; el-Babertî, II, s. 487.

⁸¹ eş-Şîrâzî, III, s. 90-93; el-Gazâlî, s. 300; es-Semerkindî, II, s. 178; en-Nevevî, XVIII, s. 371, 372; İbn Kudâme, X, s. 548, 549, 553; ez-Zeyle'î, III, s. 149, 150; el-Babertî, II, s. 488; el-Halebî, s. 258.

“...Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler...”⁸² ve “...maruf bir şekilde onu tutmak...”⁸³ ayetleri rac’î talakla yapılan boşamada iddet boyunca hem evlilik hukukunun devam ettiğine ve hem de rac’atta kadınların rızasının alınmasının gerekli olmadığına delildir. Çünkü ayet, iddet bekleyen kadının eski kocasını “koca” diye isimlendirmektedir. Bundan dolayı da rac’î talakta kadının iddeti bitinceye kadar karısı istemese bile kocanın dönüş hakkı vardır.⁸⁴

Rac’ata şahit tutmak, ihtilaf bulunmakla beraber şart değil, müstehaptır.⁸⁵ Hanefî hukukçular, talakın şahitler huzurunda yapılmasının vacip olmadığı üzerinde İcmâ’ etmiş olup şahit tutma bakımından rac’atı da talak gibi gördükleri için “Boşanan kadınlar iddetlerinin sonuna varınca, onları güzelce tutun yahut onlardan güzelce ayrılın. İçinizden iki adil kimseyi şahit tutun. Şahitliği Allah için dosdoğru yapın...”⁸⁶ ayetindeki şahit tutma ifadesini gereklilik olarak değil tavsiye niteliğinde anlamaktadır.⁸⁷

Rac’atta şahit bulundurmanın tavsiye niteliğinde olduğunu ileri süren fıkıhçılar aşağıdaki gerekçeleri ileri sürmektedirler.

Rac’at, evliliğe yeniden başlama olmayıp var olan evliliğin devam ettirilmesi mahiyetinde olduğu için şahit gerekmez. Şahitlik evliliğin devam halinin şartlarından değildir.⁸⁸

Ayetteki şahit bulundurma ifadesi, rac’atın gerçekleşmediği şeklindeki kadının inkârını ortadan kaldırmak amacıyla müstehaplığa yorumlanmıştır.⁸⁹

⁸² Bakara 2/228.

⁸³ Bakara 2/229.

⁸⁴ eş-Şâfiî, IV, s. 351, 352; İbn Hazm, X, s.15-25; İbn Abdilberr, II, s. 617; eş-Şîrâzî, III, s. 90-93; es-Serahsî, VI, s. 22-24; ez-Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer, *Ruûsu'l-Mesâil (el-Mesâilü'l-Hilâfi beyne'l-Hanefî ve's-Şafîi)*, el-Mektebetü'l-İslâmî, t.y, y.y., s. 421, 422; es-Semerkandî, II, s. 177; el-Kâsânî, IV, s. 391, 392, 403; İbn Mâze, III, s. 605; İbn Kudâme, X, s. 553, 554; en-Nevevî, XVIII, s. 364-366, 371, 372; el-Mevsîlî, III, s. 147; el-Babertî, II, s. 501; ez-Zeyle'î, III, s. 149-153, 161; el-Halebî, s. 258-261; eş-Şîrbînî, IV, s. 596; eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Neylül'Evtâr Şerhu min Esrâri Münteka'l-Ahbâr, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib*, Beyrut 2009, IV, s. 387; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 357, 358; es-Sâğircî, s. 661.

⁸⁵ İbn Mâze, III, s. 605; el-Mevsîlî, III, s. 147; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 358; es-Sâğircî, s. 661.

⁸⁶ Talak 65/2.

⁸⁷ el-Kâsânî, IV, s. 391, 392; el-Mevsîlî, III, s. 149; ez-Zeyle'î, III, s. 150, 151; el-Babertî, II, s. 489-491; eş-Şevkânî, IV, s. 388; ez-Zuhaylî, IX, s. 370; es-Sâğircî, s. 362, 363.

⁸⁸ es-Serahsî, VI, s. 22; ez-Zemahşerî, s. 421, 422; es-Semerkandî, II, s. 177; el-Kâsânî, IV, s. 391, 392; el-Mevsîlî, III, s. 147-149; ez-Zeyle'î, III, s. 7; el-Babertî, II, s. 488, 489; el-Halebî, s. 258, 259; eş-Şevkânî, IV, s. 388.

Talak suresinin 2. ayetinde kocanın evliliğe devam etmesi anlamına gelen rac'at "...onları güzelce tutun..." ifadesi ile kocanın karısına dönmeyerek boşamanın kesinleşmesi anlamındaki "...yahut onlardan güzelce ayrılın..." ifadesi bir arada kullanılmakta ve her iki durum için şahit tutma isteği belirtilmektedir. İddet bitiminde kocanın karısına geri dönmemesine şahit tutmak tavsiye mahiyetinde kabul edildiğine göre rac'ata da şahit tutmak mecburi değildir.⁹⁰

İbn Rüşd (h.ö.595), rac'atın kocanın hakkı olmasının, ayetteki ifadeyi gereklilik olarak değil tavsiye niteliğinde anlamayı gerekli kıldığını ileri sürerek rac'atta şahidin bulunmasını müstehap kabul etmektedir.⁹¹

Malikî ve Zâhîrî hukukçular ise, Talak suresi 2. ayeti ve "*her kim bizim işimize aykırı amel işlerse o merduddur*"⁹² hadisi gereği rac'atta şahit bulundurmanın gerekli olduğunu kabul etmektedirler. Buradaki emir vucub içindir. Şahitlik nikâh anında şart olduğuna göre rac'at ile bu nikâhın devamı için de şarttır.⁹³

Şafiî ve Hanbelî hukukçulara göre rac'atta şahidin gerekli olup olmaması konusunda iki görüş vardır. Bir görüşe göre, nikâhta olduğu gibi rac'atta da şahit gerekirken diğer görüşe göre ise rac'atta veli gerekmediği gibi şahit de gerekmemektedir.⁹⁴ İmam Şafiî'nin (h.204) eski görüşüne göre nikâhın yeni başlamasına göre değil ayetteki ifadenin zahirine nispetle şahitsiz rac'at gerçekleşmezken⁹⁵ yeni görüşüne göre ise nikâhta şahit, kadının karılığının ispatı için vacip olduğu halde rac'atta zaten karılık vasfı bulunduğu, bunun ispatına ihtiyaç bulunmadığı ve rac'at, var olan nikâhın devam ettirilmesi anlamına geldiği için veli ve kadının rızası aranmayıp şahit bulundurulması da sünnet olarak kabul edilmektedir.⁹⁶

⁸⁹ es-Serahsî, VI, s. 22, ez-Zemaşerî, s. 421, 422; es-Semerkandî, II, s. 177; el-Kâsânî, IV, s. 391, 392; el-Mevsilî, III, s. 147-149; ez-Zeyle'î, III, s. 7; el-Babertî, II, s. 488, 489; el-Halebî, s. 258, 259; eş-Şevkânî, IV, s. 388.

⁹⁰ es-Serahsî, VI, s. 22.

⁹¹ İbn Rüşd el-Hafîd, II, s. 70.

⁹² Buhârî, Kitâbu's-Sulh, 5.

⁹³ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 232-234; İbn Hazm, X, s. 17; İbn Abdilberr, II, s. 617, 618.

⁹⁴ eş-Şafiî, IV, s. 354; eş-Şîrâzî, III, s. 90-93; el-Gazâlî, s. 301; ez-Zemaşerî, s. 421, 422; İbn Kudâme, X, s. 558, 559; en-Nevevî, XVIII, s. 371, 372.

⁹⁵ eş-Şîrbînî, IV, s. 599.

⁹⁶ eş-Şîrbînî, IV, s. 599; Heyet, el-Fikhu'l-Menhecî, II, s. 135.

Rac'atın amacı kadına zarar vermek değil, evliliği güzelce devam ettirmektir. Dolayısıyla dönüşün kadına zarar vermek amacıyla olmaması gerekir. Çünkü "Kadınları boşadığımız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman, ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Haklarına tecavüz edip zarar vermek için onları tutmayın. Bunu kim yaparsa kendine zulmetmiş olur. Sakın Allah'ın ayetlerini eğlenceye almayın..."⁹⁷ ayeti ve Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadis⁹⁸ rac'atın zarar vermek amaçlı olmasını yasaklamakta ve islah amaçlı olmayan rac'atın şer'i olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü İslam'ın ilk yıllarında hadiste geçtiği üzere bir kocanın boşama hakkı sınırlaması yoktu. Bu hak kötüye kullanılıncaya Allah bunu üç boşama ile sınırlandırmıştır.⁹⁹

Hanefî hukukçular ile İmam Evzâ'î'ye (h.157) göre, rac'at sözlü olabildiği gibi fiilî de olabilir.¹⁰⁰ Buna göre kocanın karısına şehvetle dokunması veya fercine şehvetle bakması da rac'at olarak kabul edilmektedir. Ancak Ebû Yusuf'a (h.183) göre bu tür davranışlarla rac'at gerçekleşmez.¹⁰¹

Şevkânî (h.1250) de iddeti, kocanın tercihini kullanma süreci olarak kabul ederek kocanın tercihini sözle belirtebileceği gibi fiille de belirtebileceğini ifade etmekte ve rac'atın fiilî veya sözlü olabileceğini ileri sürmektedir. O'na göre, Bakara suresi 228. ayeti sadece sözlü rac'ata hasredilemez ve rac'atın fiilî olarak da yapılabileceğinin delilidir.¹⁰²

İmam Mâlik'e (h.179) göre rac'at, sözlü olabildiği gibi rac'at niyeti varsa fiilî de olabilir. Fiil ancak niyetle beraber rac'at olarak kabul edile-

⁹⁷ Bakara 2/231.

⁹⁸ حدثنا قتيبة حدثنا يعلى بن شبيب عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة قالت : كان الناس والرجل يطلق امرأته ما شاء أن يطلقها وهي امرأته إذا أرجعها وهي في العدة وإن طلقها مائة مرة أو أكثر حتى قال رجل لامرأته والله ! لا أطلقك فتبينني مني ولا أريك أبدا قالت وكيف ذلك ؟ قال أطلقك فكلما همت عدتك أن تنقضني راجعتك وذهبت المرأة حتى دخلت على عائشة فأخبرتها فسكتت عائشة حتى جاء النبي صلى الله عليه وسلم فأخبرته فسكت النبي صلى الله عليه وسلم حتى نزل القرآن { الطلاق مرتان فإمساك بمعروف أو تسريح بإحسان } (Tirmizi, Muhammed b. İsa, *el-Câmiu's-Sahih*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2002, et-Talâk ve'l-Li'ân, 16)

⁹⁹ eş-Şevkânî, IV, s. 387, 388; es-Sâbûnî, I, s. 321.

¹⁰⁰ ez-Zemahşerî, s. 422; es-Semerkindî, II, s. 177, 178; el-Kâsânî, IV, s. 392; İbn Mâze, III, s. 603; el-Mevsîlî, III, s. 147; ez-Zeyle'î, III, s. 149, 150; el-Babertî, II, s. 488, 489; el-Halebî, s. 258; eş-Şevkânî, IV, s. 387.

¹⁰¹ es-Serahsî, VI, s. 24, 25; es-Semerkindî, II, s. 177, 178; el-Kâsânî, IV, s. 393, 394; İbn Mâze, III, s. 603; ez-Zeyle'î, III, s. 150; el-Babertî, II, s. 488, 489.

¹⁰² eş-Şevkânî, IV, s. 387.

bilir.¹⁰³ Koca, rac'at etmediği sürece iddet halindeki karısından faydalanamaz ve zevk alacak şekilde ona bakamaz.¹⁰⁴

Şafîî hukukçulara ve İbn Hazm'e göre rac'at fiilî değil sadece sözlü olabilir.¹⁰⁵ Bakara suresi 228. ayetini, rac'atın fiilî olarak değil ancak sözlü olabileceğine delil olarak kabul etmektedirler.¹⁰⁶

Ahmed b. Hanbel (h.241), rac'atın sözlü olabildiği gibi fiilî de olabileceğini kabul ederken Hanbelî mezhebi hukukçularına göre ise rac'at sadece sözlü olur. Fiilî rac'atın olup olmayacağı hususunda ihtilaf söz konusudur. Ancak şehvetle bakmak ve dokunmakla rac'atın gerçekleşmeyeceği hususunda mezhep içinde ittifak vardır.¹⁰⁷

III. İDDET BEKLEYEN KADINLA EVLİLİK YASAĞI

A. İddet Bekleyen Kadına Tâlîp Olma

Evlilik teklifi açık veya ima yolu ile yapılabilir. Açık nikâh teklifi "*Seninle nikâhlanacağım, evleneceğim*" gibi sadece nikâhın anlaşılacağı ifadelerin kullanılmasıdır. Tariz (İma) bir şeyi üstü kapalı söylemek demektir. Tariz yoluyla evlilik teklifi ise, boşanmış kadına "*benim sana meylim var*", "*seninle evlenmeyi arzuluyorum*", "*sen güzelsin*", "*sen salih bir kadımsın*" gibi erkeğin kadına rağbeti olduğunu hissettiren ancak kesin evlilik teklifi anlamına gelmeyen ifadelerin söylenmesidir.¹⁰⁸

Rac'î talaktan dolayı iddet bekleyen kadına açık veya gizli evlilik teklifinin, geri dönüşü olan veya olmayan bâin talaktan dolayı iddet bekleyen kadına ise açık evlilik teklifinin yapılamayacağına ittifak söz konusudur. Rac'î talakta kadın halen kocasının nikâhında sayılmakta ve evlilik devam etmektedir. Evlilik teklifinin, kadının bir an önce evlenme isteğinden dolayı bitmeyen iddetini bitti diye ilan etmesine sebebiyet verme ihtimali vardır. Bu ise eski kocanın hakkının ihlaline ve kadının hamile olma ihtimaline binaen neseplerin karışmasına sebebiyet verebi-

¹⁰³ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 232-234; İbn Abdilberr, II, s. 617, 618; İbn Rüşd el-Hafid, II, s. 70.

¹⁰⁴ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 7, 8.

¹⁰⁵ eş-Şâfiî, IV, s. 352, 353; İbn Hazm, X, s. 17, 18; eş-Şîrâzî, III, s. 90-93; el-Gazâlî, s. 300; ez-Zemahşerî, s. 422; en-Nevevî, XVIII, s.367-372; eş-Şîrbînî, IV, s. 601.

¹⁰⁶ eş-Şâfiî, IV, s. 352, 353; İbn Hazm, X, s. 18-25.

¹⁰⁷ İbn Kudâme, X, s. 559, 560.

¹⁰⁸ eş-Şâfiî, IV, s. 58, 59, 236; İbn Hazm, IX, s. 167; eş-Şîrâzî, II, s. 715; İbn Kudâme, IX, s. 572-574; el-Mevsîlî, III, s. 176, 177; ez-Zeyle'î, III, s. 269; eş-Şîrbînî, IV, s. 57-59; es-Sâğircî, s. 690; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 46, 47.

lir.¹⁰⁹ (Vefat iddeti beklemekte olan) kadınlara kendileri ile evlenmek istediğinizi üstü kapalı olarak anlatmanızda veya bu isteğinizi içinizde saklamanızda sizin için bir günah yoktur... ”¹¹⁰ ayeti bir taraftan üstü kapalı evlilik teklifinin günah olmadığını belirtirken diğer taraftan da açık evlilik teklifinin günah olduğunu zımnen ortaya koymaktadır.¹¹¹

Şafîî hukukçulara göre, geri dönüşü olan veya olmayan bâin talaktan dolayı iddet bekleyen kadına üstü kapalı evlilik teklifinde bulunulabilir. Çünkü ilk kocanın karısına dönmesi ancak hanımının onayı ile olabileceği bundan dolayı da kendi başına dönme şansı bulunmadığı için başkasının üstü kapalı şekilde kadına evlilik teklifinde bulunması boşayan kocanın hakkının ihlali anlamında görülmemektedir. Ancak İmam Şafîî tariz yolu ile olan evlilik teklifinin yapılmasını hoş karşılamamaktadır.¹¹²

Hanbelî hukukçulara göre geri dönüşü olmayan bâin talaktan iddet bekleyen kadınlara tariz yolu ile evlilik teklifinin yapılması mümkün görülürken¹¹³ geri dönüşün olabileceği bâin talakla boşanan ve iddet bekleyen kadına ise tariz yolu ile evlilik teklifinin yapılmasında ise iki farklı görüş söz konusudur.¹¹⁴

Vefat iddetini bekleyen bir kadına Bakara suresi 235. ayeti gereği açık evlilik teklifi yapılamazken ölen koca ile kadına evlilik teklifinde bulunan kişi veya karısı arasında düşmanlık oluşması ve vefat eden kocanın karısına geri dönüşü mümkün olmadığı için tariz yolu ile evlilik teklifi yapılması ittifakla mümkündür. Ancak açık evlilik teklifinde, iddeti bitmediği halde bir an önce evlenmek amacı ile kadının iddetinin bittiğini iddia etmesi mümkündür. Kocanın vefat etmesi halinde bile evliliğin bazı etkileri devam ettiği için iddetin erken bitirilmesi vefat eden kocanın

¹⁰⁹ eş-Şafîî, IV, s. 58, 59; İbn Abdilberr, II, s. 531; el-Gazâlî, s. 246; eş-Şîrâzî, II, s.715, 716; el-Kâsânî, IV, s. 446-449; en-Nevevî, XVII, s. 430-432; İbn Kudâme, IX, s. 572, 573; el-Makdîsî, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Muhammed, eş-Şerhu'l-Kebîr, Hicr, 1995, XX, s. 68-70; el-Mevsîlî, III, s. 177; ez-Zeyle'î, III, s. 269, 270; eş-Şevkânî, IV, s. 172,173; eş-Şîrbînî, IV, s. 57-59; Heyet, el-Fikhu'l-Menhecî, II, s. 46, 47,154-159; ez-Zuhaylî, IX, s. 512; es-Sâğırçî, s. 690.

¹¹⁰ Bakara, 2/235.

¹¹¹ es-Sâbûnî, I, s. 377.

¹¹² eş-Şafîî, IV, s. 58, 59; eş-Şîrâzî, II, s.715, 716; en-Nevevî, XVII, s. 430-432; eş-Şîrbînî, IV, s. 57-59; Heyet, el-Fikhu'l-Menhecî, II, s. 46, 47,154-159.

¹¹³ İbn Kudâme, IX, s. 572, 573.

¹¹⁴ İbn Kudâme, IX, s. 572, 573; el-Makdîsî, XX, s. 69, 70.

hakkının gaspına ve kadının hamile olma ihtimaline binaen neseplerin karışmasına sebebiyet verebilir.¹¹⁵

İbn Hazm'e göre Bakara suresi 235. ayeti gereği iddet halindeki bir kadına açık evlilik teklifi haram, fakat tariz yollu teklif ise helaldir.¹¹⁶

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Her ne şekilde olursa olsun iddet bekleyen bir kadına açık evlilik teklifinde bulunmak yasaktır. Üstü kapalı evlilik teklifi ise kocasının dönme ihtimali bulunduğu için ve kadının evliliği halen devam ediyor kabul edildiği için rac'î talak iddetinde yapılamazken bâin talak iddetinde ve vefat iddetinde mümkün olabilmektedir.

B. İddet Bekleyen Kadınlı Evlilik ve Cinsel İlişki

İddetin taraflara ve topluma yüklediği en belirgin sorumluluk iddet süresince kadının evlenmemesi ve cinsel ilişkiye girmemesidir. "...Meşru sözler söylemeniz dışında sakın onlarla gizliden gizliye buluşma yönünde sözleşmeyin. Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmayın..."¹¹⁷ ayeti ile "...Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler..."¹¹⁸ ayeti ve "Her kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa başkasının suladığını sulamasın"¹¹⁹ hadisi iddeti içinde olan kadınlarla evliliği ve cinsel ilişkiyi yasakladığı için¹²⁰ iddet bekleyen kadınla nikâh yapmak veya cinsel ilişkiye girmek, nikâh veya nikâhın etkilerinin kısmen devam etmesine bağlı olarak eski kocanın hakkını gasp anlamına geleceği için ittifakla haramdır.¹²¹

¹¹⁵ eş-Şâfiî, IV, s. 58, 59; eş-Şîrâzî, II, s.715, 716; el-Gazâlî, s. 246; el-Kâsânî, IV, s. 446-449; en-Nevevî, XVII, s. 430-432; el-Makdisî, XX, s. 69, 70; el-Mevsîlî, III, s. 176, 177; ez-Zeyle'î, III, s. 270; eş-Şîrbînî, IV, s. 57-59; eş-Şevkânî, IV, s. 172,173; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 46, 47,154-159; ez-Zuhaylî, IX, s. 512; es-Sâğircî, s. 690.

¹¹⁶ İbn Hazm, IX, s. 167.

¹¹⁷ Bakara 2/235.

¹¹⁸ Bakara 2/228.

¹¹⁹ Tirmizi, en-Nikâh, 34.

¹²⁰ eş-Şâfiî, IV, s. 59; ez-Zeyle'î, III, s. 270; ez-Zuhaylî, IX, s. 118; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 201; Acar, s. 466-471.

¹²¹ eş-Şâfiî, IV, s. 58, 59; İbn Hazm, IX, s. 68, 69, 222; İbn Abdilberr, II, s. 531; eş-Şîrâzî, II, s. 711; es-Semerkindî, II, s. 128; el-Kâsânî, III, s. 416, 445, 446, 453-457, IV, s. 423, 445, 446; İbn Rüşd el-Hafid, II, s. 39; İbn Kudâme, XI, s. 236-239; en-Nevevî, XVII, s. 430-432, XIX, s. 277, 278; el-Mevsîlî, III, s. 87, 150; ez-Zeyle'î, III, s. 162, 485; el-Babertî, II, s. 241, 501, 502; el-Halebî, s. 226; ez-Zuhaylî, IX, s. 96; es-Sâğircî, s. 608; es-Sâbûnî, I, s. 377; Heyet, *el-Fikhu'l-Menhecî*, II, s. 29.

Buna göre meşrû bir evlilikte hamile kalan boşanmış bir kadınla hamile iken evlenmek ittifakla yasak iken, zinadan hamile kalan bir kadınla hamileliği esnasında evlenmenin hükmünde ise ihtilaf söz konusudur.

Zinanın ve zinadan kaynaklanan hamileliğin saygıya değer tarafı bulunmadığı gerekçesiyle Ebû Hanife (h.ö.150), İmam Muhammed (h.ö.189), İmam Şafî ve İbn Hazm'e göre, "...bunların dışındakiler size helal kılındı..."¹²² ayeti ve "Çocuk yatak sahibine aittir."¹²³ hadisi gereği zinadan hamile kalan bir kadınla hamileliği devam ediyor olsa bile nikâh yapılabilirken¹²⁴ İmam Malik, Ebû Yusuf ve İmam Züfer'e (h.ö.150) göre zinadan hamile kadınla doğum yapıncaya kadar evlenilemez.¹²⁵ Ancak "Her kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa başkasının suladığını sulamasın"¹²⁶ hadisi ve benzeri hadisleri gereği doğum yapmadıkça Şafîi hukukçular hariç cumhura göre kocası cinsel ilişkide bulunamaz.¹²⁷

Üç boşama hakkı bitmediği sürece kendisi için bâin veya rac'î olsun iddet beklenen eski kocanın iddet bekleyen kadın ile iddet süresince evlenmesinde ve bu evlilik içinde cinsel ilişkiye girmesinde ise herhangi bir sakınca söz konusu değildir.¹²⁸

Haram olmasına rağmen iddet halinde yapılmış olan evliliğin, fark edildiği anda iptal edilmesi ve tarafların tefrik edilmesinde İslam hukukçuları arasında ittifak,¹²⁹ tefrik edilen tarafların iddet bittikten sonra yeniden evlenip evlenemeyeceklerinde ise ihtilaf söz konusudur.

¹²² Nisâ, 4/24.

¹²³ Buhârî, Kitâbu'l-Hudûd, 9.

¹²⁴ İbn Hazm, IX, s. 157; eş-Şîrâzî, II, s. 711; es-Semerkandî, II, s. 128, 129; el-Kâsânî, s. 453-457, IV, s. 423, III; el-Mevsîlî, III, s. 87; ez-Zeyle'î, II, s. 485-487; el-Babertî, II, s. 241, 242; el-Halebî, s. 225.

¹²⁵ es-Semerkandî, II, s. 128, 129; el-Kâsânî, IV, s. 423, III, s. 453-457; el-Mevsîlî, III, s. 87; ez-Zeyle'î, II, s. 485; el-Babertî, II, s. 241, 242; el-Halebî, s. 225; ez-Zuhaylî, IX, s. 497.

¹²⁶ Tirmizî, en-Nikâh, 34.

¹²⁷ eş-Şîrâzî, II, s. 711; es-Semerkandî, II, s. 128, 129; el-Kâsânî, IV, s. 423, III, s. 453-457; el-Mevsîlî, III, s. 87; ez-Zeyle'î, II, s. 485-487; el-Babertî, II, s. 241, 242; el-Halebî, s. 225; ez-Zuhaylî, IX, s. 497.

¹²⁸ İbn Hazm, IX, s. 68, 69; el-Kâsânî, IV, s. 445, 446; İbn Kudâme, XI, s. 243; el-Mevsîlî, III, s. 150; ez-Zeyle'î, III, s. 162; el-Babertî, II, s. 501, 502; ez-Zuhaylî, IX, s. 513; es-Sâğırî, s. 664.

¹²⁹ Sahnûn b. Sa'id, II, s. 21, 23; İbn Hazm, IX, s. 68-73; İbn Abdilberr el-Mâlikî, II, s. 531; İbn Rüşd el-Hafîd, II, s. 39; İbn Kudâme, XI, s. 236-239; en-Nevevî, XIX, s. 275-278; el-Babertî, II, s. 588, 589; eş-Şevkânî, IV, s. 172, 173; es-Seyyîd Sâbık, II, s. 140; es-Sâğırî, s. 691; es-Sâbûnî, I, s. 377, 378.

İddet halinde yapılan nikâhın, cinsel ilişkiden önce veya sonra iptali ve tarafların tefriki ve iddetin bitiminden sonra Cumhur'a göre taraflar isterlerse evlenebilirler.¹³⁰ Ancak iddet halinde yapılan nikâhın cinsel ilişkiden sonra iptali halinde Hz. Ömer, Said b. Müseyyeb (h.ö.91), Rabia (h.ö.136), İmam Malik, Leys bin Sa'd (h.ö.175), Evzaî ve İbn Hanbel'in ikinci görüşü ile İmam Şafîî'nin kavli kadimine göre artık taraflar ebediyen evlenemezler.¹³¹ Hz. Ömer'in sonradan kendi görüşünden vazgeçtiği ve Hz. Ali'nin görüşünü benimsediğini ileri süren hukukçular da vardır.¹³²

İbn Rüşd, iddet halinde yapılan evliliğin cinsel ilişkiden sonra iptali halinde tarafların artık ebediyen evlenemeyeceğini ileri süren görüşlerin itibar edilemeyecek kadar zayıf olduğunu belirtmektedir.¹³³

Sonuç

İddet, nikâhın etkilerinin tamamen sona ermesi için belirlenmiş süre olup tarafların pişmanlıkları durumunda evliliğe tekrar geri dönebilmelerine imkân sağlayarak evliliğin devamını sağlamayı, kadının hamile olma ihtimaline binaen neseplerin karışmasını önlemeyi, vefat halinde kocayı kaybetmenin üzüntü ve kederini yas tutarak ve süslenmeyerek ızhâr etmeyi, kocaya olan vefa duygularını ve aile kurumunun şeref ve haysiyetinin önemini ortaya koymayı amaçlayan bir uygulamadır.

İddet halinde evliliğin bazı etkileri devam ettiği için bu durumdaki kadınlara özellikle açık evlilik teklifleri uygun görülmemiştir. İddetin bitiminden sonra yeni bir evliliğin önü açılmıştır. Bazı iddet hallerinde tavsiye edilmemekle beraber açık değil üstü kapalı evlilik teklifinin yapılabileceği kabul görmektedir.

İddet halindeki kadının başkası ile evlenmesi kabul görmemesine rağmen yapılan ve sahih olmayan evliliklerin derhal feshedilmesi ve tarafların tefrik edilmesi gerekmektedir. Tefrik edilen kişiler iddetin bi-

¹³⁰ eş-Şafîî, IV, s. 59; İbn Hazm, IX, s. 68-73; İbn Abdilberr el-Mâlikî, II, s. 531; İbn Rüşd el-Hafid, II, s. 39; İbn Kudâme, XI, s. 238, 239; en-Nevevî, XIX, s. 275-278; eş-Şevkânî, IV, s. 172, 173; es-Seyyid Sâbık, II, s. 140; es-Sâbûnî, I, s. 377, 378; ez-Zuhaylî, IX, s. 118; es-Sâğircî, s. 979, 980, 687.

¹³¹ İbn Hazm, IX, s. 68-73; İbn Abdilberr, II, s. 531; İbn Rüşd el-Hafid, II, s. 39; İbn Kudâme, XI, s. 238, 239; en-Nevevî, XIX, s. 275-278; eş-Şevkânî, IV, s. 172, 173; es-Seyyid Sâbık, II, s. 140; ez-Zuhaylî, IX, s. 119; es-Sâbûnî, I, s. 377.

¹³² İbn Hazm, IX, s. 68-73; İbn Abdilberr, II, s. 531; İbn Rüşd el-Hafid, II, s. 39; İbn Kudâme, XI, s. 238, 239; eş-Şevkânî, IV, s. 172, 173; es-Seyyid Sâbık, II, s. 140; es-Sâbûnî, I, s. 377.

¹³³ İbn Rüşd el-Hafid, II, s. 39.

timinden sonra isterlerse evlenebilirler. Tefrikten sonra evliliğin ebediyen yasak olacağı şeklindeki görüşleri ise savunabilmek mümkün değildir. Çünkü zina bile zina edilen kadınla evliliği yasak hale getirmezken sahih olmayan evliliklerin tarafların ileride evlenmesini imkânsız hale getirdiğini savunmak pek tutarlı görünmemektedir.

İddet halinde evlilik veya cinsel beraberlik yasağı neseplerin korunması, kırgınlıkların ve düşmanlıkların oluşmaması, evlilik kurumunun yürütülmesi gibi birçok maslahatı hedeflemektedir. Bu maslahatların elde edilmesi için iddet dönemindeki bu yasaklara islam toplumunun riayet etmesi toplumun ve ailenin geleceği açısından önemlidir.

Kaynakça

- Acar, H. İbrahim, "İddet", DİA, XXI, İstanbul 2000,
- el-Babertî, Muhammed b. Muhammed (h.786), *el-İnâye Şerhu'l-Hidâye*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2007.
- el-Buhârî, Muhammed İbn İsmail (h.256), *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2010.
- İbn Mâze, Mahmûd b. Ahmed el-Buhârî (h.616), *el-Muhîdu'l-Burhânî fi'l-Fikhi'n-Nu'mânî*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut 2003.
- el-Gazâlî, Muhammed b. Muhammed Ebû Hâmid (h.505), *el-Vecîz fi Fikhi Mezhebi'l-İmami's-Şâfiî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.
- el-Halebî, İbrahim b. Muhammed (h.956), *Multeka'l-Ebhur*, Dâru'l-Beyrûtî, Şam 2005.
- el-Kâsânî, Ebû Bekr b. Mes'ud (h.587), *Bedâi'us-Sanâi' fi Tertîbi's-Şerâi'*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- el-Makdîsî, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Muhammed (h.682), *eş-Şerhu'l-Kebîr*, Hicr, 1995.
- el-Mevsîlî, Abdullah b. Mahmûd (h.683), *el-İhtiyâr Li Ta'lîli'l-Muhtâr*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.
- en-Nesefî, Ömer b. Muhammed (h.537), *Tilbetü't-Talebe fi'l-Istulâhâtî'l-Fikhiyye*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1995.
- en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn b. Şeref (h.676), *el-Mecmû' Şerhu'l-Mehezzeb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2005.

- es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Tefsîru Âyâtî'l-Ahkâm mine'l-Kur'an*, Dersaadet Kitabevi, İstanbul t.y.
- es-Sâğırçî, Esad Muhammed Saîd, *Delilleriyle Hanefî Fıkhı* (Trc. Heyet), Karınca ve Polen Yayınları, İstanbul 2009.
- es-Semerkandî, Alauddîn Muhammed (h.539), *Tuhfetü'l-Fukahâ*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut t.y.
- es-Serahsî, Muhammed b. Ebi Sehl (h.483), *Kitâbu'l-Mebsût fi'l-Fıkhî'l-Hanefî*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2009.
- es-Seyyîd Sâbık, *Fıkhü's-Sünne*, Dâru İbni Kesîr, Beyrut 2007.
- eş-Şâfiî, Muhammed b. İdrîs (h.204), *el-Umm*, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 2002.
- eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali (h.1250), *Neylü'l-Evtâr Şerhu min Esrâri Münteka'l-Ahbâr*, Dâru'l-Kelimi't-Tayyîb, Beyrut 2009.
- eş-Şîrâzî, İbrahim b. Ali (h.476), *el-Mühezzeb*, Dâru'l-Marife, Beyrut 2003.
- eş-Şirbînî, Muhammed b. Muhammed (h.977), *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc*, Daru'l-Feyhâi, Şam 2009.
- et-Tenûhî, Sahnûn b. Sa'id (h.240), *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- ez-Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer (h.538), *Ruûsu'l-Mesâil (el-Mesâilü'l-Hilâfî beyne'l-Hanefî ve's-Şafîî)*, el-Mektebetü'l-İslâmî, t.y, y.y.
- ez-Zeyle'î, Osman b. Ali (h.743), *Tebyînü'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 2000.
- ez-Zuhaylî, Vehbe, *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi* (Trc. Heyet), Risale Yayınları, İstanbul 1992.
- Ebû Dâvûd, Süleyman İbn el-Eş'as es-Sicistânî (h.275), *Sünenü Ebi Dâvud*, IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2001.
- Heyet, *el-Fıkhü'l-Menhecî ala Mezhebi'l-İmâmî's-Şafîî*.
- Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2000.
- İbn Abdilberr, Yûsuf b. Abdillâh (h.463), *el-Kâfî fi Fıkhî Ehli'l-Medîne*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1992.

- İbn Hazm, Ali b. Ahmed (h.456), *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- İbn Kayyim el-Cevzî, Muhammed Ebû Bekir b. Eyyûb (h.751), *İ'lâmu'l-Muvakki'in 'an Rabbi'l-'Alemîn*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed (h.620), *el-Muğnî*, Dâru 'Âlemi'l-Kutub, Riyâd 1997.
- İbn Manzur, Muhammed, *Lisânu'l-Arab*, Neşru Edebi'l-Havze, İran h.1405.
- İbn Rüşd el-Hafîd, Muhammed b. Ahmed, (h.595), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Kahraman Yayınları, İstanbul 1985.
- Malik b. Enes (h.179), *el-Muvatta'*, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2005.
- Tirmizi, Muhammed İbn İsâ (h.297), *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2002.

